

УДК 37.035.7(477)

*О.Л. Комарова,
О. С. Демянюк,
Ю.В. Коваль,
О.В. Абрамян*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкрито проблему формування творчої особистості підлітків у виховній роботі загальноосвітніх шкіл. Окреслено основні концептуальні виміри проблеми, обґрунтовано завдання виховної роботи, що спрямовані на творчу самоактуалізацію підлітків.

Ключові слова: творча особистість, учні, загальноосвітня школа, самореалізація.

В статье раскрыто проблему формирования творческой личности подростков в воспитательной работе общеобразовательных школ. Определены основные концептуальные измерения проблемы, обоснованы задачи воспитательной работы, направленные на творческую самоактуализацию подростков.

Ключевые слова: творческая личность, ученики, школа, самореализация.

Вступ. Перетворення України в високорозвинену демократичну державу, активна модернізація освітнього простору потребують розв'язання багатьох важливих завдань сучасної школи, найстратегічнішим з яких є створення умов для формування творчої особистості школяра, реалізації його творчих можливостей. Безперечно, вкрай необхідною умовою у формуванні творчої особистості є виховна робота як система цілеспрямованого впливу на культивування дитини та плекання в неї високоморальних просоціальних поглядів, цінностей, установок тощо.

Мета статті. Основною метою статті є визначення і обґрунтування

завдань виховної роботи з підлітками у загальноосвітніх школах України, реалізація яких забезпечить формування творчої особистості та її креативної само актуалізації.

Виклад основного матеріалу. Важливою психолого-педагогічною істиною сучасного шкільництва стало те, що кожен учень, будучи суб'єктом навчання і виховання, політичного, економічного, соціального життя, є насамперед повноправною особистістю, яка має потребу індивідуального вдосконалення та інтелектуального розвитку. Яскраві, здатні до активних проявів у діяльній та творчій сфері особистості, є запорукою розвитку високої, своєрідної, багатогранної світової культури і водночас засвідчують про реформаторські потуги української освітньої системи, зокрема у площинах формування незаангажованої і творчої сучасної молоді. Глибина і багатство окремої людини є основою глибини і багатства епохи. Це відображено у національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті: пріоритетом державної політики є особистісна орієнтація освіти.

Творча особистість з найраніших шаблів онтогенезу буде ефективно навчатися й працювати протягом життя, орієнтуватися в реаліях та змінах, що відбуваються в сучасному суспільстві, робитиме відчутний внесок у загальний поступ людського прогресу.

У контексті окресленої проблематики, Л. Дерев'яною [1], враховуючи об'єктивну потребу впровадження досвіду минулого в сучасний виховний процес, було досліджено формування творчих здібностей учнів у загальноосвітніх школах Галичини. Формуванню творчих здібностей сприяли: корекційна спрямованість навчання, використання принципу пріоритетності творчої діяльності учня перед репродуктивною, включення дітей в різні види діяльності. Високий науково-теоретичний рівень методичного забезпечення формування творчих здібностей учнів був можливий завдяки: всебічному вивченню науковцями зарубіжного досвіду; обговоренню питань творчого розвитку особистості на з'їздах і конференціях; впровадженню передових педагогічних ідей та використанню методичного досвіду.

Як стверджує Вайнола Р. [2], поняття формування творчої особистості школяра в системі виховної роботи відображає характер суб'єкт - суб'єктної взаємодії вихователя та вихованця, спрямованої на створення сприятливих умов для формування та розвитку мотиваційних і характерологічних якостей учня у позанавчальний час. Педагогічне оцінювання рівнів сформованості якостей творчої особистості школяра і класного колективу дозволяє розробити зміст і організаційні форми виховної позанавчальної роботи, що сприяють формуванню і розвитку мотиваційних якостей творчої особистості. Школа покликана сформувати особистість, здатну активно

перетворювати оточуючий світ, максимально реалізовувати власні творчі можливості. Одним з провідних шляхів досягнення означеної мети виступає гуманізація школи, основним завданням якої постає формування творчої особистості школяра та його розвиток. Провідною умовою цього виступає готовність вчителя до цієї сфери професійної діяльності [3; 4].

Окремого вивчення потребує проблема створення системи виявлення і розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів з метою їх підготовки до збагачення творчих можливостей учнів. Провідною умовою, що сприяє розвитку творчої особистості школяра є вміння вчителя розгледіти та вчасно підтримати неповторну творчу індивідуальність кожного школяра. Пошуки раціональних шляхів розвитку особистості школяра спонукають до підвищення професійної активності та громадської свідомості вчителів школи. Розвиток особистості - складний процес, тому вчителями визначена мета і завдання творчих пошуків, спрямованих на всебічний розвиток і виховання учнів; на стимулювання їх розумової сили, на розвиток і виховання в них умінь і прагнення до самостійної праці.

У навчально-виховному процесі педагогу необхідно створювати умови для розвитку творчої сутності особистості, враховувати що самореалізація у контексті процесу освіти виступає і як мета людського життя, і як засіб досягнення смисложиттєвих цілей. Особистість, самореалізуючись, самоздійснюючись, не лише функціонує в суспільстві, а вкладає свій творчий, науковий потенціал в суспільний розвиток. Важливою умовою стимулювання самореалізації є виявлення ставлення юнацтва до власної ролі в розвитку духовного потенціалу, формування соціальних цінностей творчої особистості [4].

Під впливом соціально-особистих чинників переосмислюється вся система стосунків старшокласників з оточуючими людьми, змінюється ставлення до себе й до своєї діяльності як засобу самореалізації. Установлюється відповідний зв'язок між зацікавленістю й мотивами поведінки. Розширення реальних творчих можливостей та активна самореалізація мають велике значення для виявлення кожною людиною власного інтелекту, свого творчого потенціалу та обдарування для всебічного розвитку особистості. Усвідомлення самореалізованості в юнацькому віці через творчу діяльність допоможе підвищити адекватну самооцінку особистості, отримати естетичне задоволення, зняти психологічний стрес й зорієнтуватися у виборі майбутньої професії, створює сприятливі умови для всебічного розвитку особистості.

Отже, чим ширші можливості, надані особистості у пошуку адекватних засобів самореалізації, тим значніша віддача, що її отримує суспільство в результаті становлення ще однієї самодостатньої,

свідомої особистості.

Одна з провідних цілей педагога є створення педагогічних умов і обставин, що сприяють (або протидіють) виявленню й реалізації особистісних якостей учня – тобто створення необхідних педагогічних умов для самореалізації особистості. Знання про можливі шляхи реалізації особистістю своїх потенційних можливостей, заснованих на загальнолюдському досвіді, є найбільш цінним, актуальними соціально-психологічними знаннями для вчителів.

Актуальні соціально-психологічні знання, що їх набуває учень в умовах навчально-виховної системи самореалізації особистості виступають як засоби самореалізації, а розкриття суб'єктивних якостей учнів розглядається в педагогічній практиці як безпосереднє включення особистості в процес сутнісного самовираження та самореалізації.

Вивчення роботи загальноосвітніх шкіл свідчить про те, що в межах урочної та позаурочної діяльності закладені великі потенціальні можливості для самореалізації учнівської молоді в різноманітних видах творчої діяльності, однак така робота не стала системною, проводиться без відповідного педагогічного керівництва й виховної тактики, не відповідає вимогам часу.

Для організації виховного процесу на належному рівні від учителів, вихователів, організаторів позакласної діяльності в навчальному закладі вимагається високої професійної компетентності, педагогічної майстерності, знань методологічних засад сучасної філософії освіти в Україні, розуміння місії педагога.

Виховна робота з підлітками потребує використання характерного для цього віку потягу до самостійності, нестандартності у поведінці як форми утвердження власного „Я”. Тому в цей період доцільним є застосування методів проектування, використання клубної форми проведення дозвілля, позашкільних молодіжних об'єднань тощо. Учням слід надати максимальні можливості організованої „волі”, і вони обов'язково збагатяться досвідом і усвідомленням необхідності набуття нових знань як способу самоутвердження.

Аналіз соціальної ситуації розвитку дозволяє розкрити зміст міжособистісних відносин у дитячих групах, а отже і встановити ті латентні потенціали до творчого самовдосконалення, які, на жаль, часто приховуються або й пригнічуються груповим тиском на особистість. У дитячих і підліткових групах можуть бути виділені функціонально-рольові, емоційно- оцінні і особистісно-значеннєві відносини між однолітками. Тому вміння педагога діагностувати сутність цих взаємин й оптимізувати творчий, креативний потенціал кожної дитини є важливою навчально-виховною психолого-педагогічною проблемою.

Емоційно-оцінні відносини виявляються в безпосередній взаємодії дітей, відбиваючи систему їхніх цінностей. Знання цих відносин дозволяє відповісти на багато питань, пов'язаних із поведінкою дитини та на спроможність до активної самореалізації в навчанні чи позакласній діяльності. На перший план тут виступають емоційні переваги – симпатії, антипатії, друзі, яким надається перевага тощо, тому вміння відшукати шляхи впливу на творчі компоненти психоструктури дитини є однією з найважливіших складових педагогічної майстерності.

Провідним центральним психічним новоутворенням підлітка стає почуття дорослості і самосвідомість, що розвивається, це призводить до того, що починає змінюватися особистість підлітка, сфера його інтересів і потреб. Формування мотиваційно-спонукальної сфери потребує від підлітка розширення усіх форм спілкування. Таке спілкування вже не може відбуватися тільки в рамках навчальної діяльності, тому що особливості і характер розвитку дітей у цьому віці визначається усвідомленням того, що його власні можливості значно зросли. Якраз це дозволяє зробити акцент на позакласних формах і методах виховної роботи, яка повинна проводитися з урахуванням досвіду й інноваційних технологій у сучасній психолого-педагогічній науці.

У підлітковому віці діти здебільшого зосереджуються на собі, однолітках, тому всі привнесені в їхнє середовище норми не носять стійкого характеру і часто відкидаються підлітками, що може суттєво ускладнити виховну роботу з ними.

Як відомо, формування самооцінки – характерна риса особистості підлітка. Рівень розвитку самосвідомості й адекватність самооцінки служать добрим критерієм для оцінки психологічного віку людини та її психологічних особливостей, зокрема і ракурсі творчої самореалізації. Чим вищий ступінь самоприйняття, емпіричним корелятом якої є рівень самооцінки, тим більше підліток вірить у свої власні можливості, в успішний результат починань, і тим більших успіхів він у підсумку домагається. Однак неадекватно завищена самооцінка також може служити джерелом особистісних проблем і стати не лише перепорою в спілкуванні, але й у всьому подальшому становленні. Отож у виховній роботі слід враховувати специфіку підліткової самооцінки, складові якої впливають і на емоційний стан, і на ступінь задоволеності своєю роботою, навчанням, життям, і на відносини з навколишніми. Разом з тим, сама самооцінка також залежить від вищеописаних факторів. Становлення особистості індивіда та її окремих структурних компонентів, зокрема самооцінки як складового образу "Я" не може розглядатися у відриві від виховного потенціалу суспільства, в якому вона живе, від системи

відносин, у які вона включається та виховується.

Застосування різноманітних форм учнівського самоврядування, залучення громадських організацій, батьків, церкви, органів місцевої влади та інших зацікавлених суб'єктів до співпраці для соціалізації учнів є бажаним та необхідним компонентом.

Завдання виховної роботи в період, коли існує різноманітність політичних поглядів та позицій, йде переоцінка духовних цінностей та принципів, полягає у створенні умов для самовизначення та самореалізації особистості молодшої людини. Навчально-виховний процес покликаний сприяти створенню системи відносин, в яких зростає свідомий громадянин країни, творча особистість із власним поглядом на життя, професійну діяльність, котрий усвідомлює шлях розвитку держави та бачить свою роль та значення у цьому.

Водночас серед сучасних юнаків та дівчат спостерігається небезпечно для соціальної стабільності суспільства зростання бездуховності, зневаги до правових та моральних норм, антисоціальної поведінки, втрата соціального оптимізму. Молодим людям важко знайти можливості для самовизначення, протистояння негативному впливу соціального середовища. Все це потребує усвідомлення необхідності впровадження комплексу соціально-педагогічних, виховних заходів, реформування у системі освіти, що дозволять змінити існуючу ситуацію з метою підготовки молоді до життя в умовах сучасного суспільства.

Успішна самореалізація особистості у період навчання і після його закінчення, її соціалізація у суспільстві, активна адаптація на ринку праці є найважливішими завданнями навчально-виховного процесу. Посилення виховної функції освіти, формування у молодого покоління поваги до прав і свобод людини, любові до України, сім'ї, навколишнього середовища, розглядається однією із базових складових державної політики в області освіти.

Необхідною умовою становлення демократичного суспільства є високий рівень культури особистості, соціальної активності молодих людей. Формування свідомого громадянина, патріота, розвиток здібностей і обдарувань учнів, наукового світогляду, підготовка до подальшої освіти та трудової діяльності, виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних звичаїв, традицій, державної та рідної мови, особистості, котра володіє політичною та побутовою культурою, критичним мисленням, здатністю керувати своїми діями, здійснювати свій професійний вибір визначено одним із головних завдань системи освіти і виховання. Метою виховання повинно стати становлення активної, соціально компетентної особистості; формування і розвиток почуття приналежності особи до соціуму;

підготовка молоді до відповідальної та активної участі у житті суспільства.

Список використаних джерел

1. Дерев'яна Л. Специфіка розвитку творчих здібностей учнів Іванова Д. Вплив творчої особистості вчителя на активізацію творчої діяльності молодших школярів//Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності: Матер. Всеукр. наук. конф.- К, 1993. - С.73 - 74.
2. Вайнола Р., Сисоева С. Педагогічна оцінка вихователем рівня креативності особистості.//Виховання основ духовної культури: Зб. наук.праць- Суми: МКВВП "Мрія", 1992. - С.112-117.
3. Матвієнко О. Основи виховання моралі у молодших школярів. - К.: Стилос, 1999. – 232 с.
4. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання.- К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. – 328 с.

The article highlights the problem of the creative personality of teenagers in educational work in secondary schools. The basic conceptual dimensions of the problem, the task proved educational work, aimed at self-actualization of creative adolescents.

Keywords: creative personality, students, schools, self.

Отримано 25.2.2012

УДК 37.013

*О.О. Безносюк,
В.О. Браун,
О.А. Прохоров*

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ІЗ СІМ'ЯМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті проаналізовано проблеми, що виникають перед сучасними сім'ями військовослужбовців, зміст, основні форми та напрями соціальної роботи із даною категорією сімей, особливості їх захисту та підтримки.

Ключові слова: військовослужбовці, сім'ї військовослужбовців, принципи, зміст, форми соціальної роботи.